

Економічна основа сільського самоврядування за волоським правом у Галичині в складі Польського Королівства (1349–1569 рр.)

Сільське самоврядування у Галичині в період її перебування в складі Польського Королівства характеризувалося багатоманітністю правових форм. Так, у селах Галичини зберігало чинність руське (українське) звичаєве право, а також здобули значного поширення інші самоврядні правові форми, такі як польське, магдебурзьке та волоське право. Вибір селянами тієї чи іншої форми сільського самоврядування часто залежав не лише від правових, але й від економічних чинників.

Метою даної статті є аналіз економічних детермінантів, які зумовили поширення самоврядування за волоським правом у галицьких селах в період перебування Галичини у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.).

Окреме історико-правове дослідження даної проблеми не здійснювалось, однак деякі аспекти висвітлено у працях таких вчених як Ігор Бойко, Мендель Бернгаут, Михайло Грушевський, Юрій Гошко, Пшемислав Домбковський, Василь Інкін, Анджей Янечек, Гжегож Явор та ін.

Дискусія щодо причин виникнення волоського права у галицьких селах, яку ми спостерігаємо у науковій літературі, торкається різних історичних чинників політичного, економічного, соціального чи правового характеру. Однак, на наш погляд, саме економічний аспект був найважливішим, адже людській природі є характерною потреба забезпечити власний добробут та добробут сім'ї, передати накопичене майно у спадок свої дітям та створити для них належні матеріальні умови.

Якщо для селянина важливою була економічна свобода, яка б надала йому можливість для збагачення, то держава, забезпечуючи конкретному селянину привілейоване економічне становище, натомість вимагала виконання певних зобов'язань, котрі сприяли вирішенню загальнодержавних потреб. Так, в одній з перших грамот виданих для заснування села на волоському праві передбачалось покладення військового обов'язку на засновника села. Грамота була видана Володиславом Опольським у 1377 р. певному Ладоміру

Волошину, який отримував земельну ділянку звану «*Голим полем*», для того, щоб він на ній «*садив село і волоське право*» (Сяноцька земля)¹.

Як бачимо, грамота (привілей) на заснування села волоського права надавалась на умовах виконання військової служби, що можна розглядати як класичний приклад військового осадництва², яке було характерним для середньовічного суспільства. Це був своєрідний владний механізм, котрий надавав можливість королівській владі забезпечити охорону кордонів та громадський порядок, залучаючи як військових осадників довірених осіб. Особливо це було актуальним по відношенню до сіл волоського права, які часто засновувались у гірських прикордонних районах Галичини, де королівська влада була обмежена, а широкі території, спустошені набігами татар у 1241 році,³ заселялись хаотично та неохоче.

Хоча у згаданій вище грамоті серед прав засновника села, який у селах волоського права називався князем або кнезом, згадувалось лише володіння землею, за тогочасним феодальним правом статус кнеза передбачав значно більше прав та обов'язків. Володільць привілею був зобов'язаний стежити за порядком, дбав про надходження податків із заснованого ним села чи сіл, стежив за виконанням королівської волі, карав правопорушників та злочинців. Виконання цих обов'язків оплачувалось землею (полями, лісами тощо), худобою. На основі поселень такого типу виникали господарства і двори⁴.

Економічна свобода, яка зробила волоське право однією з найбільш конкурентоздатних форм сільського самоврядування, забезпечувалась гарантованим грамотою правом на землю, нерухомість, об'єкти господарювання, свободою селян від панщини та пільговим оподаткуванням.

¹ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie / Wyd. O. Pietruskie i X. Liske. – Т. 7 : Dyplomatarjusz. – Lwów, 1878. – s. 22; E. Brejter, Władysław książę Opolski pan na Wieluniu, Dobrzyniu i Kujawach pałatyn Węgierski i wielkorządca Polski i Rusi (Zarys Biograficzny) / Ernest Brejter. – Lwów : Nakładem Autora. Zarządca Walenty Hodak, 1889. – s. 69, 74, 89.

² Військове осадництво – це діяльність держави спрямована на заселення (осадження) прикордонних чи анексованих нею територій з метою встановлення контролю над ними шляхом надання поселенцям (осадникам) на цих територіях земельних наділів та пов'язаних із ними привілеїв у сфері самоврядування, судочинства, оподаткування та виконання повинностей на умові здійснення військової служби, охорони громадського порядку, кордонів тощо (Прим.авт.).

³ Бажан О. Г. Історія України : Навчальний посібник / [О. Г. Бажан, О. А. Білоусько, В. С. Власов, Ю. А. Мисик]. – Київ : «Дельта», 2006. – С. 63–64; Головка О. Б. Корона Данила Галицького : Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного Середньовіччя / О. Б. Головка. – Київ : ВД «Стилос», 2006. – С. 318; Кульчицький В. С. Історія держави і права України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Володимир Кульчицький, Борис Тищик. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 88, 90–92.

⁴ Еліас Н. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження / Норберт Еліас; з німецької переклав Олекса Логвиненко. – Київ: Альтернативи, 2003. – С. 321.

На усіх етапах розвитку людської цивілізації земля відігравала роль надзвичайно важливого та цінного ресурсу – вона була формою оплати за послуги, винагородою за заслуги, цінним джерелом доходів та способом забезпечення соціально-економічних потреб місцевого населення.

Середньовічна практика передбачала, що в грамоті на заснування села волоського права визначалась територія, яка передавалась її володільцю. У межах наданої землі засновувався кнезат (або князство), який був правовою, господарською та фінансово-економічною одиницею волоського права. Привілеї на заснування кнезату могли надаватись одній особі, однак здебільшого вони надавались цілим родинам, найчастіше кільком братам⁵. Спочатку кнезати засновувались лише у незаселених землях, проте з часом на волоське право почали переводити вже існуючі села⁶.

В грамотах, що надавались кнезам, крім права на заснування села волоського права, могли також закріплюватись й інші привілеї економічного характеру, зокрема: 1) право на будівництво млина, фолюша (товкача для вовни)⁷, корчми, а деколи і на заснування попівства⁸ (й відповідно на отримання доходів від їхньої господарської діяльності); 2) право ловити рибу у місцевих річках, завести пасіку, проводити вільний «вруб» у дідичних або королівських лісах⁹ (відповідно він міг надавати на це дозвіл й іншим селянам); 3) право на отримання третьої частини чиншів, данин і судових доходів¹⁰; 4) право володіння значно більшою земельною ділянкою порівняно з іншими селянами. Найчастіше розмір таких земельних ділянок становив два-три лани (на відміну від непривілейованих кнезатів, кнези яких володіли ділянками у розмірі 1 або 0,5

⁵ A. Janeczek, Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w. / Andrzej Janeczek. – Warszawa : Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1991, s. 144.

⁶ Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI – XVIII століттях : історичні нариси / Василь Інкін ; упоряд. та наук. ред. Миколи Крикуна. – Львів : Добра Справа, 2004. – С. 4.

⁷ Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / Михайло Грушевський ; ред. кол. П. С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1991. – Т. 5 : Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV–XVII віків. – 1994. – С. 376.

⁸ Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях : історичні нариси / Василь Інкін ; упоряд. та наук. ред. Миколи Крикуна. – Львів : Добра Справа, 2004. – С. 6.

⁹ Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С.30-31.

¹⁰ Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / Михайло Грушевський ; ред. кол. П. С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1991. – Т. 5 : Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV–XVII віків. – 1994. – С. 376.

лану)¹¹. У випадку, якщо право на кнезату надавалось двом або більше кнезам, кожен з них окремо отримував земельну ділянку відповідного розміру. Так, у с. Зубкові (1526 р.) двом кнезам було надано земельний наділ у розмірі шести ланів¹²; 5) право на збір з підданих селян двох щорічних святкових данин (так званих «*колядок*»)¹³; 6) право вимагати від підпорядкованих селян працювати у нього на полі по кілька днів на рік у час польових робіт. Кнез збирав громаду села на толоку (зазвичай, це була робота на полі), котра могла тривати від 2 до 3 днів на рік, в залежності від розміру земельного наділу, який йому належав¹⁴; 7) звільнення від податків¹⁵.

Грамота закріплювала землю за кнезатом, а не особисто за кнезом. Саме тому кнез не ставав власником усієї землі, а лише окремої земельної ділянки, розмір якої міг визначатись у грамоті. На нього покладався обов'язок заснувати село, а це означало, що на землях кнезату потрібно було оселити селян та організувати розвиток його господарства (викорчувати дерева, поділити між селянами землю, забезпечити обробку ріллі, розведення худоби тощо).

Цей обов'язок надавав кнезу можливість отримати певну економічну вигоду. Кнез міг поселяти селян на землях кнезату на оплатній основі. Селяни вважали землі куплені у кнезів-осадників, яким вони платили «копу грошів», так званої «осадчизни» (оплати за поселення на земельній ділянці) своїми¹⁶, адже вони мали можливість передавати їх у спадок та укладати щодо них різноманітні договори. Зазвичай, такі договори укладалися за згодою короля, феодала або урядовця і вписувались до сільських судових книг¹⁷.

Як бачимо, грамота на заснування села волоського права була своєрідною гарантією, яка забезпечувала право селян на землю. Земельна ділянка, отримана на оплатній основі, була важливим джерелом прибутку, у разі потреби селянин мав можливість її заставити або ж продати. Водночас подібне

¹¹ ЦДДАУЛ, Ф. № 13 : «Перемишльський гродський суд», оп. 1, спр. 258, арк. 151; Гошко Ю. Г. Населення українських Карпат XV–XVIII ст. : Заселення. Міграції. Побут / Ю. Г. Гошко. – К. : Наукова Думка, 1976. – С. 46.

¹² M. Bernhaut, Przyczynki do historii prawa niemieckiego i wołoskiego w województwie ruskim / Mendel Bernhaut // XXXV Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Brodach za rok szkolny 1912/1913. – Brody, 1913. – s. 24.

¹³ Ibidem, s. 30–31.

¹⁴ ЦДДАУЛ, Ф. № 15 : «Сяноцький гродський суд», оп. 1, спр. 230, с. 1197; M. Bernhaut, Przyczynki do historii prawa niemieckiego i wołoskiego..., – s. 25.

¹⁵ G. Jawor, *Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym Średniowieczu*, Lublin, 2000. – s. 128.

¹⁶ Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях : історичні нариси / Василь Інкін ; упоряд. та наук. ред. Миколи Крикуна. – Львів : Добра Справа, 2004. – С. 157.

¹⁷ J. Bardach, *Historia ustroju i prawa polskiego*, red. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrak, Warszawa 2005, s. 201–202.

врегулювання земельних правовідносин було характерним для більшості сіл Галичини у XIV-XVI ст., які знаходились на королівських землях.

Однак важливим економічним чинником, що забезпечував перевагу сіл волоського права над іншими галицькими селами, була також й податкова політика Польського Королівства.

Однією з найважливіших переваг, яку отримували мешканці новозаснованих сіл волоського права, було звільнення від податків та повинностей на певний строк. Така економічна свобода могла тривати від кількох до 18-20 років. Згадки про таке звільнення від податків зустрічаються у люстраціях (матеріалах ревізій), що проводились королівськими ревізорами. Так, у матеріалах ревізії Галицького староства (*Capitaneatus Haliciensis*) згадуються села Мостища та Угринів, які були звільнені від оподаткування та панщини відповідно на 8 та 12 років¹⁸.

Найбільше селян обтяжувала панщина, що полягала в обов'язку орати, сіяти, боронувати, косити сіно на полі феодала, гатити греблі, користуючись при цьому власними знаряддями виробництва¹⁹. З поширенням фільваркового господарства норми панщини постійно зростали. Так, у 1424 р. панщина в Галичині становила 14 днів на рік з кожного селянського господарства, а мазовецький князь Януш у межах своїх володінь встановив панщину в розмірі одного дня на тиждень. Торунський статут 1520 року визначав одноденну панщину (на тиждень) з одного лану як обов'язкову і мінімальну для усіх земельних володінь (королівських, шляхетських, духовних). У другій половині XVI ст. на більшості українських земель панщина становила два дні на тиждень з одного лану²⁰ або дворища.

Проте, доки діяла визначена у грамоті «свобода», примусити селян до виконання панщини було складно. Обурені протиправними діями місцевої влади селяни зверталися за захистом своїх прав та привілеїв до короля, який здебільшого, як надавач таких грамот, ставав на їхню сторону. Про це, зокрема, свідчить листування між королівською канцелярією та місцевими урядовцями. Польський король Сигізмунд Август скерував лист від 28 червня 1548 р. до адміністрації Сяноцького староства. Даним листом заборонялося притягати селян волоського права цього староства до панщини, оскільки

¹⁸ Жерела до історії України – Руси. Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. I : Люстрації земель Галицької й Перемиської / під ред. М. Грушевського. – Львів : Комісія Археографічна Наукового Товариства імені Шевченка, 1895. – С. 95, 96.

¹⁹ Історія держави і права України : підручник. – У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том. 1. – Кол. Авторів : В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 140.

²⁰ Історія держави і права України : підручник. – У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Том. 1. – Кол. Авторів : В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 140.

вони від неї звільнені («*cum hoc constat Valachos... in omnibus villis nostris a laboris esse liberos...*»)²¹. Це означало, що грамота на заснування села була надійною правовою гарантією привілейованого статусу села. Після завершення визначеного грамотою строку, селяни починали платити податки та виконувати панщину.

Селянам було вигідніше платити гроші, ніж виконувати панщизняні повинності, тому вони використовували усі можливі засоби для її уникнення. Так, згідно з люстрацією 1565 р., мешканці с. Одрехова взагалі не виконували панщини. Поступово старости почали впроваджувати панщинні роботи, що спричиняло опір з боку мешканців села. Двічі селяни намагались відкупитись від панщини. Для цього вони зібрали 1200 злотих, що було на той час значною сумою. Старости брали гроші, однак продовжували залучати селян до робіт. З огляду на численні скарги селян щодо неправомірних дій старости, дану справу розглядала королівська комісія. За результатами розгляду було прийнято рішення від 1583 р., яким встановлено панщину для мешканців села у розмірі двох днів на тиждень з лану²².

Разом з цим, у селах волоського права панщина впроваджувалась нерівномірно, а її розмір міг бути значно меншим, ніж у селах руського права. Так, в описі 1497 р., фіксуєчи повинності сіл волоського права Перемишльської королівщини, королівська комісія згадує про панщину лише в с. Брилинцях (в околицях р. Вягр). Ревізори зазначають, що селяни зобов'язані жати 1 день на рік, а другий косити, а також рубати дерево, коли накажуть, але при цьому їх кличуть на толоку (частують). Вони також повинні були супроводжувати старосту, коли їм накажуть. Такі ж обов'язки, ймовірно, покладалися на інші села Брилинської країни. Села Перемишльської королівщини, що знаходились над р. Стрвяж (Стрвяжська країна) до кінця XV ст. взагалі не виконували панщини, а у XVI ст. лише здійснювали поставку деревини²³.

Як бачимо, з кінця XVI ст. села волоського права поступово втрачають своє привілейоване економічне становище, а їхні мешканці починають виконувати повинності на рівні з мешканцями інших сіл.

²¹ Грушевський М. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія друга (ч.81–132) (1531–1574) / Михайло Грушевський // Грушевський М. С. Твори : у 50 т. / Редкол. : П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. ; Голов. ред. П. Сохань. – Львів : Світ, 2002. – Т. 7 : Серія «Історичні студії та розвідки (1900–1906)». – 2005. – С. 250.

²² Акти села Одрехова / упоряд. І. М. Керницький, О. А. Купчинський. – Київ : Видавництво «Наукова думка», 1970. – С. 12.

²³ Грушевський М. Економічний стан селян в Перемишльському старостві в середині XVI віку (на основі описей королівщин) / Михайло Грушевський // Жерела до історії України-Руси. Описи королівщин в руських землях XVI віку. Том. II : Люстрації королівщин в землях Перемиській і Сяноцькій з р. 1565 / під ред. М. Грушевського. – Львів : Комісія Археографічна Наукового Товариства імені Шевченка, 1897. – С. 26.

Однак навіть після припинення строку економічної свободи, у селах Галичини залишались певні категорії селян, господарства яких були вільними від податків та повинностей. Найпоширенішими привілейованими господарствами були кнезати, попівства, «вибраництва» та «вільництва».

Власники кнезатів не сплачували жодних податків із земельних ділянок та господарських об'єктів (млинів, фолюшів, корчм), якщо мали на них привілей. Разом з цим, якщо в них була земля або господарські об'єкти, незазначені у привілеї, то за них сплачувався податок у повному обсязі. Так, кнез с. Чершава сплачував 2/17 флоринів з дворища, яке «*тримав понад привілей*»²⁴.

Розширення кнезату понад розміри, визначені у привілеї відбувались досить часто. Це могло бути пов'язано з різними чинниками – підвищення добробуту кнезської родини, збільшення її членів тощо. Для того, щоб не сплачувати податки із вказаної землі, кнези звертались до монарха з проханням про надання на неї привілею. Такий привілей, підписаний польським королем Сигізмундом III у 1596 р., отримали кнези с. Багновате (Гвоздецька країна) Гнат та Іван Комарницькі. Як вказано у привілеї, для того, щоб згадані кнези «*більш ретельно здійснювали урядування*» їм надано в «*посесію*» (володіння) і дозволено відміряти четвертий «*війтівський*» лан, а також поселити на ньому «*огородників*» (залежних селян). З цього лану, як і з інших, вони «*жодних повинностей*» платити не повинні²⁵.

Розглядаючи особливості правового статусу попівств, варто, насамперед, звернути увагу на те, що питання про зведення церкви, переважно, вирішувались під час заснування села волооського права. У грамоті могло бути одразу визначено земельну ділянку, яка виділялась під будівництво церкви. Розмір такої земельної ділянки найчастіше становив половину дворища (села Тарнава Нижня і Верхня)²⁶.

Якщо попівство створювалось згідно із засновницькою грамотою, то воно надавалось якомусь із родичів кнеза. Часто попівство надавалось окремим привілеєм, здебільшого на «*два доживотя*» (тобто, покоління). Інколи воно могло надаватись на довший термін або у спадкове володіння. У привілеї на попівство могли міститись наступні положення: 1) право користува-

²⁴ Жерела до історії України – Руси. Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. I : Люстрації земель Галицької й Перемиської / під ред. М. Грушевського. – Львів : Комісія Археографічна Наукового Товариства імени Шевченка, 1895. – С. 252.

²⁵ ЦДДАУЛ, Ф. № 856 : «Самбірська економія», оп.1, спр.207, арк.1–2.

²⁶ Бойко І. Деякі аспекти розвитку сільського самоврядування у сільських громадах Галичини в складі Польського королівства (1349-1569 рр.) / Ігор Бойко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2007. – Т. 20 (59). – № 1. С. 46–50; P. Dąbkowski, *Ziemia Sanocka w XV stuleciu*, Lwów 1931, s. 77.

тись громадськими угіддями; 2) можливість безоплатного випасу худоби в королівських і дідичних (спадкових феодальних) лісах; 3) право безоплатно молоти зерно у місцевому млині; 4) можливість поселення на землях попівства халупників або загородників; 5) звільнення від податків, зборів та повинностей.

Священику надавалась земельна ділянка для ведення сільського господарства у розмірі одного лану. Часто така земля виділялась за рахунок громадських ґрунтів²⁷. Незважаючи на наявність привілею, церква та належна до неї земельна ділянка не перебували у власності попа. Якщо село перебувало у власності феодала, то й церква із землею вважались феодальною власністю. Якщо ж село було розташоване на території королівських володінь, то церква і земля вважались державною власністю²⁸.

Хоча у привілеях часто передбачалось звільнення попівств «волоських сіл» від оподаткування, ревізії королівщин вказують на те, що вони сплачували окремі види данин. Так, у с. Цісова місцевий священик (до речі, як і привілейований кнез цього ж села) щорічно платив «почту» у розмірі 4 гривень і двох зайців, а також двох баранів на Великдень²⁹.

Досліджуючи правовий статус попівств у селах волоського права, Пшемислав Домбковський вказував, що оплата «почти» була головним, а інколи і єдиним обов'язком попів. Попівства «волоських» сіл перебували у привілейованому становищі, порівняно із попівствами у селах руського права. Зокрема, зі священників, як й з простих мешканців руських сіл, стягувався збір за спадкування майна («*utoru*»). Цей збір ніколи не покладався на попів, які володіли церквою у селі, заснованому на волоському праві. У селах волоського права, що знаходились у приватних володіннях з попівств сплачувались чинш на користь феодала та чинш і натуральний податок на користь держави³⁰.

До привілейованих володінь у селах волоського права належали, так звані, «вибраництва» або «вибраницькі лани»³¹. До них відносились селянські господарства королівщин, на які покладався обов'язок забезпечувати королівську армію озброєним воїном. За це вибраництва звільнялися від усіх податків та повинностей. Хоча перші вибраництва почали існувати ще за по-

²⁷ Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С. 33.

²⁸ P. Dąbkowski, Ziemia Sanocka..., s. 78.

²⁹ Жерела до історії України – Руси. Описи королівщин в землях руських XVI віку Т. II : Люстрація земель Перемишльської та Сяноцької / під ред. М. Грушевського. – Львів : Комісія Археографічна Наукового Товариства імені Шевченка, 1897. – С. 128.

³⁰ P. Dąbkowski, Ziemia Sanocka..., – s. 79–80.

³¹ ЦДДАУЛ, Ф. № 856 : «Самбірська економія», оп.1, спр.170, 179, 219.

льського королівства, однак узаконено їх сеймовою конституцією 1590 р. вже за Речі Посполитої³².

Ще однією категорією привілейованих господарств були «вільництва»³³. До «вільництв» у королівщинах відносились господарства службовців замкової адміністрації³⁴, посадових осіб громадських урядів³⁵, селян, які виконували повноваження возних, стерегли королівські ліси або виконували певні роботи для замку, ковалів, столярів та представників інших необхідних королівському двору ремесел³⁶. У матеріалах ревізії таких господарств зазначалось, що селянин звільнений від податків у зв'язку із здійсненням служби («*ratione seruitiorum lib.*»)³⁷. Посесори (володільці) «вільництв» звільнялися від податків, зборів та повинностей, які за них виконували громади. Якщо їхні послуги не були потрібними замковій адміністрації, то вони змушені були сплачувати податки і виконувати повинності на рівні з іншими членами громади. Часто «вільництва» надавались у спадкове володіння³⁸. Відступ «вільництва» іншій особі за оплату міг відбутися лише за письмовою згодою посадової особи, що видала на нього привілей³⁹.

Підсумовуючи викладене, можемо зауважити, що найважливіше значення для поширення волоського права у Галичині мав саме економічний чинник. Засновниками таких сіл здебільшого були місцеві селяни, які радо користувались новою економічно вигідною формою сільського самоврядування. Важливими умовами, які забезпечували дану вигоду були гарантії прав на землю, багаторічне звільнення селян від податків та повинностей,

³² Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С. 32–33.

³³ ЦДІАУЛ, Ф. № 856 : «Самбірська економія», оп.1, спр.169, арк.1–3; спр.177, арк.1–4.

³⁴ Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С. 33.

³⁵ Гошко Ю. Г. Населення українських Карпат XV – XVIII ст. : Заселення. Міграції. Побут / Ю. Г. Гошко. – К. : Наукова Думка, 1976. – С.52; Гошко Ю. Звичаєве право населення Українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. / Юрій Гошко. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. – С. 34.

³⁶ Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С. 33.

³⁷ Жерела до історії України – Руси. Описи королівщин в землях руських XVI віку Т. II : Люстрація земель Перемишльської та Сяноцької / під ред. М. Грушевського. – Львів : Комісія Археографічна Наукового Товариства імени Шевченка, 1897. – С. 112, 117.

³⁸ Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / В. О. Пірко. – Донецьк : ДВ НТШ, 2006. – С. 33.

³⁹ ЦДІАУЛ, Ф. № 856 : «Самбірська економія», оп. 1, спр. 180.

наявність пільгових (привілейованих) категорій селянських господарств, а відтак і можливість для розвитку села та збільшення добробуту селян.

Анотація

У статті розглянуто та проаналізовано економічні детермінанти поширення волюського права у Галичині в складі Польського Королівства. Перші села волюського права були засновані шляхом військового осадництва. Автором досліджено особливості економічних привілеїв, які отримували мешканці сіл волюського права за здійснення військової служби.

Ключові слова: сільське самоврядування, волюське право, привілеї, громада.

Streszczenie

Ekonomiczne podstawy samorządu wiejskiego lokowanego na prawie wołoskim w Galicji w granicach Królestwa Polskiego (1349–1569)

W artykule przedstawiono determinanty ekonomiczne warunkujące lokowanie wsi na prawie wołoskim w Galicji, która znajdowała się w granicach Królestwa Polskiego. Pierwsze wsie lokowane na prawie wołoskim powstawały jako osady wojenne. Ich mieszkańcy otrzymywali przywileje ekonomiczne za wypełnianie służby wojennej.

Słowa kluczowe: samorząd wiejski, prawo wołoskie, przywileje, wspólnota, osada wojenna.

Summary

Economic Determinants of Rural Self-Government under Wallachia Law in Galicia within the Kingdom of Poland (1349-1569)

The article discusses economic determinants of the foundation of villages under Wallachia law in Galicia territories within the Kingdom of Poland. The first villages located under Wallachia law were founded as military settlements. Their inhabitants were conferred upon economic privileges in return for performing military service.

Key words: rural self-government, Wallachia law, privileges, community, military settlement.